

VAN HAVER TOT GOED

Nispen / N-Br.

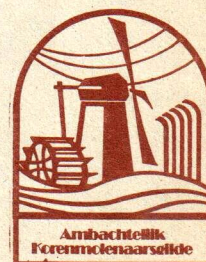
Molen

Het dolen op een molen kan op vele manieren gebeuren. Keuvelend met de molenaar van zolder naar zolder sjokken is een werkwijze. Maar je kunt ook betrokken zijn bij de restauratie van een molen en hem eigenlijk op die manier grondig leren kennen: al zijn nukken en bijzonderheden.

De heer Gunneweg, altijd op pad als medewerker van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg, heeft - ware deze stijlfiguur mogelijk - de molen van Nispen in zijn zak.

Hij heeft over de restauratie van de molen in 1979 een stevig rapport geschreven. We beginnen in dit nummer met het afdrukken van het verhaal, dat zich wel over enkele nummers zal uitstrekken.

Op de foto: de molen van Nispen, een plaat van de Rijksdienst voor Monumentenzorg. (Een opname van kort na 1936.)

Oproep!

WIE Z'N DETAILVERKOOP EEN IMPULS WIL GEVEN MOET NU IETS DOEN

Hebt u gelezen over het krantje voor de detailverkoop? Goed - daarvoor hebben we weer uw medewerking nodig. Want **als ú dat wilt** - en alleen **dán** - kan het krantje op het lijf van uw molen worden geschreven.

Dat krantje moet u zien als dit maandblad. De twee vellen legt u naast elkaar. Dát formaat wordt het. De voorpagina zal dan - als ú er een kleine moeite voor wilt nemen - alleen gaan over uw molen en uw persoon en uw produkten.

De nodige gegevens kan uw reclameman niet bedenken. Die moeten van u af komen. Dus het verhaal van uw molen, van uzelf, van uw produkten.

Niet twee geschreven regels, want dat is niet genoeg. Het moet een sluitend geheel zijn - geen mooi verhaal (dat kunnen wij wel maken), **maar echt alles wat u van uw molen en uw produkt weet.**

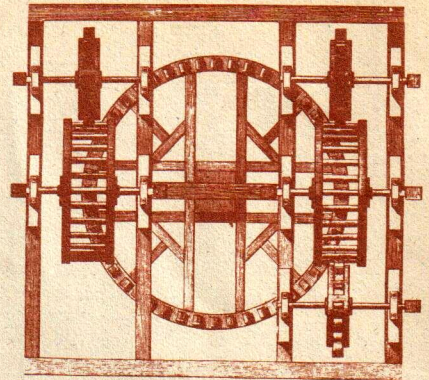
Erbij moeten ook een goeie ZWART-WIT foto van de molen (niet kippig doen: hier staat dus ZWART-WIT foto!) en graag ook van uzelf aan het werk in of bij de molen. Ook méér foto's mogen. Is beter zelfs!

Let op: zonder foto's en gegevens beginnen we niks.

Oftewel: zonder uw gegevens en foto's kunnen we dat krantje niet op uw lijf schrijven.

Alles **met enige haast** (dus niet met Sint Juttemis, maar dit weekend bijvoorbeeld) bijeen-scharrelen en opsturen naar Beukendreef 6, 4631 SG Hoogerheide (N.Br.) waar Jan Houdijk zal trachten een gaaf krantje GRATIS voor u te fabriceren.

Nadere informatie: 01646-4414.

KNAP & SLIM

Nauwgezet de postbus in de gaten gehouden. Helemaal niks geen post van molenaars, die hun knappe vondst aan de grote klok wilden hangen.

Kom, beste lezers... Uw spitsvondigheid wordt ingewacht op het redactie-adres. Talloze collega's verkeren al jaren in nood en wachten, onwetend van de plaats waar zij hun oplossing kunnen vinden, op uw idee. Laat ze niet verhongeren, noch dorsten naar verborgen kennis...

In de familie

De groep leerling-molenaars heeft weer een uitbreiding ondergaan.

Via molenaar Bert van Rijswijk van de molen "Rhijn en Son" in Utrecht heeft zich als leerling aangemeld *M.K.C. Dolman te Harmelen*. Het dagelijks bestuur heeft hem als deelnemer toegelaten.

Zoals bekend worden leerlingen niet geballoteerd. Ze werken onder de hoede van een bepaalde gezelschap- of meester-molenaar en meestal (zoals ook blijkt uit de enquête '79) op vrije tijdsbasis.

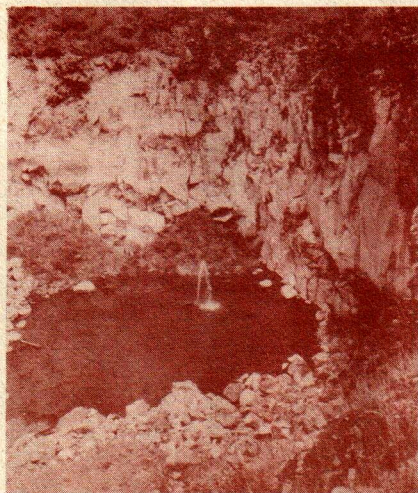
Toch is een leerling iemand, die serieus bezig is om zich in het vak te bekwaamen. Zijn leermeester moet dat ook met zoveel woorden verklaren.

Laten we hopen, dat voor een aantal leerling-molenaars de overstap naar beroeps- of semi-beroepsmolenaar nog eens mogelijk wordt. Vooralsnog dienen ze in het oog te houden dat de mogelijkheden vrij beperkt zijn en dat het dringen geblazen is. Wat we maar willen zeggen: vergeet ook de studie of het eigenlijke hoofdberoep niet!

EXCURSIE STEENGROEVEN VAN MAYEN

Molenaars die een bezoek willen brengen aan de steengroeven van Mayen, zouden een eerste stap kunnen zetten door mee te doen aan een kleine enquête per briefkaart. Op de briefkaart - te richten aan de heer L. Hartgerink, Aug. Faliseweg 6, 6703 AS Wageningen - zouden ze moeten invullen: naam, straat, postcode, plaats, telefoonnummer. Voorkeur voor een bepaalde dag. Kan eventueel ook op andere dag/of niet. Heeft wel/geen eigen vervoer naar Motel Arnhem. Ondertekening.

De briefkaart is een principe-bevestiging om mee te gaan naar de steenhouders. Inzenders krijgen bericht over juiste excursiedag en het gironummer waarop zij de kosten (vermoedelijk 30,— excl. kosten voor het natje en droogje) kunnen storten. Gedacht wordt aan een dag in de eerste helft van juni. De heer Hartgerink zit naast de telefoon (08370 - 12800) om nadere informatie te verschaffen. Briefkaart met alle gegevens graag vóór 10 april naar Wageningen.

VAN HAVER TOT GORT

Uitgave van de Stichting Ambachtelijk Korenmolenaarsgilde, Postbus 3086, 3101 EB SCHIEDAM.

Giro 36 102 63 t.n.v. de Penningmeester Stichting Amb. Korenmolenaarsgilde, Landpoortstraat 9, Ravenstein.

Molenaar worden? Vergeet 't maar gauw!

Uit Amsterdam een brief gekregen, die wij hieronder vrijwel onverkort afdrukken. Laten de molenaars hem aandachtig lezen en bij zichzelf nagaan of ook hun de schoen wellicht past.

De hierboven geciteerde uitspraak is mij enkele malen ten gehore gekomen, wanneer ik een molen binnenstapte. Jammer, maar begrijpelijk.

Voordat ik hier dieper op inga, wil ik graag iets over mijzelf vertellen.

Sinds enkele jaren ben ik geïnteresseerd in het wel en wee in en rond de molens. Mijn interesse ging eerst vooral uit naar het bouwkundig gedeelte, aangezien ik van beroep bouwkundig tekenaar/timmerman ben. Echter werd ik meer en meer gegrepen door het molenaarsvak. Een jaar geleden nam ik ontslag met de bedoeling om het vak onder de knie te krijgen.

Aangezien ik getrouwd ben met een vrouw die helemaal "achter mij staat", kon ik dat besluit nemen. Financieel moesten we namelijk beslist enkele stappen terug doen.

Ik verwachtte van de molenaars geen loon, omdat ik deze periode als een leerschool beschouw. Afwisselend voor een uitzendbureau werken of "klussen" en op een molen werken was financieel gezien niet haalbaar. Een uitkering krijgen op basis van omscholing, bijscholing o.i.d. dat ging al evenmin.

Toch heb ik al enige tijd een uitkering en kan mij daardoor vrij op de molens bewegen.

Ik reis veel met de trein (vaak lange tijd omdat ik in Amsterdam woon) om een molen te bezoeken in de hoop dat ik de bezochte molenaar een weekje mag helpen.

En als ik dan de molen binnenstap is het eerste wat de molenaar - vaak een man, die al lange tijd in het vak zit - opmerkt: "Wil jij molenaar worden? Nou vergeet dat maar. Ik heb er al wel tien opgeleid en ze zijn allemaal weer verdwenen."

Wanneer je dat hoort ga je je al terughoudender opstellen. Je durft nauwelijks te vragen of je een weekje mag helpen. Vraag je het op een beter moment toch, dan hoor je wat gemompel: een onduidelijk antwoord.

Het is een begrijpelijke reactie, maar toch...

Stoot de elfde toch niet direkt uit, omdat de eerste tien faalden. De elfde kan verlegen zijn misschien, maar daarnaast een hardwerkende leerling, die het allemaal op een rijtje heeft staan.

Ik geloof ook, dat veel jongens een molen binnenstappen met het idee even een romantisch en ambachtelijk beroep te leren. Die zijn ook snel weer weg, wanneer ze merken dat het verdomd hard werken is en vooral ook zwaar werk.

Daarom is het misschien goed eens naar de achtergronden te vragen van zo'n knul, die plotseling voor de molen staat. Hoe ziet hij het vak? Waarom wil hij juist dat vak leren? Enzovoorts... Een goede molenaar zal dan vanzelf merken of die "knul" het realistisch ziet of niet. Jongere molenaars zijn over het algemeen enthousiaster omdat ze nog geen lange ervaring hebben met het opleiden van jongens, die almaar na een tijdje weer in het niets verdwijnen.

Ik wil heus niet alle oudere molenaars over een kam scheren. Er zijn er velen van wie je geweldige verhalen hoort en van wie je veel kunt leren. Ik hoop alleen, dat die afwijzende molenaars wat meer open reageren op jongens, die er blij van geven het vak te willen leren. Echt: er zitten best wel hardwerkende en welwillende leerlingen tussen.

Nog wat anders. Voordat ik op verschillende molens in de leer ging, wist ik niet waartussen ik me zou begeven. Je moet uit stevig hout gesneden zijn wil je door de molenaarsgrappen heen kunnen blijven kijken. Een glijgoot is bijv. efficiënt als de molenaar er zijn zakken meel over naar omlaag laat glijden, zodat ik ze beneden kan opvangen. Maar als de molenaar ze wat erg snel achter elkaar laat glijden dan ben je, voordat je maar een gil kunt geven, bedolven onder een aantal 50kg zakken. Ja, je voelt je daar dan echt één mee.

Hopend dat ik nog veel molenaars kan ontmoeten en dat ik veel mag leren, groet ik u vriendelijk.

Marcel Koop
Amsterdam

De molen van Nispen. Dat is een molen die vaak opduikt, zeker als je het met zuidelijke en Zeeuwse molenaars hebt over molens. Het is een bijzondere molen, die van Nispen. (Voor wie het niet zo best weet: Nispen ligt al bijna in België, onder Roosendaal). Het meest bijzondere uitwendige kenmerk van de molen is dat hij vier weken heeft volgens het bekende Van Riet-systeem. Vliegtuigwieken dus voor de leek en de toevallige voorbijganger...

Over de molen van Nispen hebben we plots heel wat materiaal gekregen. Zóveel, dat er wel een drievoudige "Dolen op de Molen" inzit. Zet u dus schrap. Hier komt het eerste.

Er is tot nu toe weinig onderzoek gedaan naar de historie van de molen in Nispen.

Het provinciale molenboek "De Brabantse Molens", dat de historische achtergronden van sommige molens tot in details belicht, vermeldt hier niet meer dan het bouwjaar en de naam van de bouwheer.

Meer bijzonderheden, met name over de muldersfamilie Aerden, levert een artikel in "De Spycker", het orgaan van de Heemkundige kring Essen (B), 32e

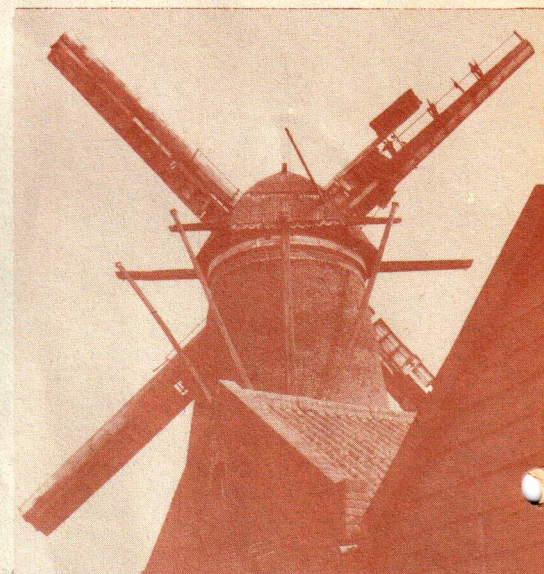
De molen van Nispen zoals hij nu is. Rechts: de toestand van de molen vlak voor de laatste restauratie. Foto's Rijksdienst voor de Monumentenzorg.

jaargang, 1975 nrs. 1 en 2, blz. 72-79, onder de titel "Dorpsfiguur uit Nispen: De Molenaar", geschreven door M. Van Terheyden-Oudheusden uit Nispen. Deze gegevens werden nog mondeling aangevuld door de voorlaatste eigenaar, de heer A.C.W.M. (Louis) Aerden, geb. 2 mei 1944, die ook een belangrijke informant was voor de genoemde Van Terheyden. Gezien zijn leeftijd kon hij echter maar weinig informatie geven over de gebeurtenissen, die in de bloeitijd van het windmaalwerk met en op de molen zelf plaatsvonden. Van hem afkomstig is het volgende algemene beeld van de voorgeschiedenis van de muldersfamilie Aerden:

Reeds in het begin van de 19e eeuw in het muldersvak. Bet-overgrootvader was molenaar op de molen "De Arend" te Wouw (wellicht de bouwheer?). Drie zoons van hem, begonnen voor zichzelf, één in Essen, de tweede in Kalmt-houtse Hoek, de derde in Huybergen.

Zetten wij nu enige feiten, die ons bekend zijn geworden op een rijtje.

- 1848: Johannes van de Wijgaart koopt, ten behoeve van de bouw van de molen, een perceel weilandgrond van de familie Hellemons.

- 1850: Bouw van de molen.
- 1854: Van de Wijgaart verkoopt de molen aan Johannes Aerden, zoon van Jacobus Aerden uit Huybergen.
- 1896: Louis Aerden, zoon van Johannes, volgt zijn vader op als molenaar.
- 1898-1901: Marinus Verpalen, molenaarszoon uit Rucphen werkt bij L. Aerden als knecht. De rij knecht (reed met de molenkar) in die jaren was Louis Meeuw- sen.
- 1908: bouw van het huidige molenaarshuis met stallen (thans pakhuizen en winkel). Voordien woonde de molenaar in een boerenhoeve aan de

DOLEN OP DE MOLEN VAN NISPEN (1)

Dorpsstraat en combineerde het molenaarsbedrijf met het boerenbedrijf, hetgeen ook toen hij naast de molen kwam wonen nog een tijdlang werd voortgezet.

- 1926: Louis Aerden overlijdt, zijn zoon Victor (Vic.) volgt hem op. In de tijd daarna worden de houten wieken (roeden) vervangen door stalen. Vele andere modernisering volgen. De stallen worden pakhuizen: het boerenbedrijf wordt kennelijk beëindigd.
- 1936: op 28 april wordt de molen officieel eigendom van Vic. Aerden, die tot aan zijn overlijden

op 17 maart 1970 eigenaar / molenaar blijft.

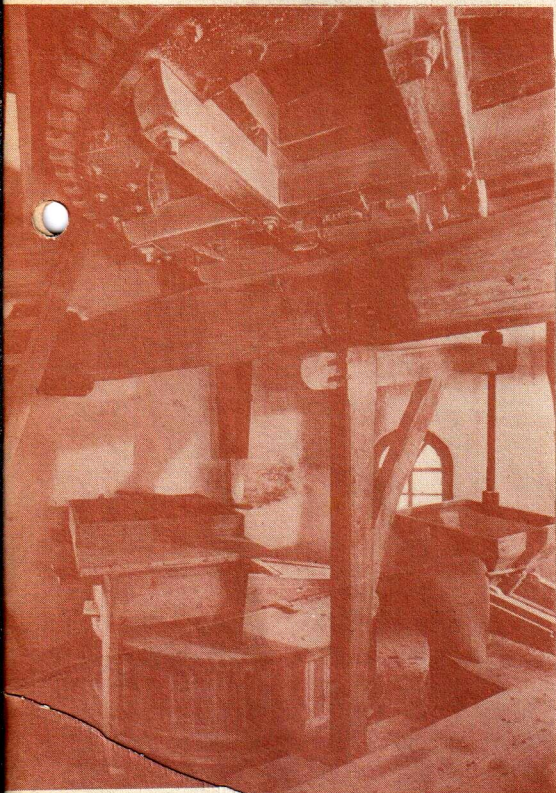
- 1944: de molen wordt beschoten door geallieerde troepen en

De Van Riet-wieken in opbouw met steunribben en lijsten.

Foto Rijksdienst v.d. Monumentenzorg, W.A.Korpershoek.

EEN MONUMENT, óók VOOR DE VINDINGRIJKHEID VAN MOLENMAKER Van RIET

Op de steenzon staan de steenkuipen direct op de vloerplanken.
Foto Rijksdienst voor de Monumentenzorg.

raakt licht beschadigd.

- 1954: in januari wordt voor het laatst op windkracht gemalen. Het buiten gebruik stellen van de molen hield verband met het feit dat de laatste molenaarsknecht, V. de Vos, die jarenlang met de molen had gemalen, en dagelijks op de fiets en later op de brommer, door weer en wind vanuit Ossendrecht naar Nispen kwam, uiteindelijk wegens zijn leeftijd zijn werkzaamheden moest beëindigen.
- 1958-1959: er wordt nog enig herstel aan de kap verricht om deze weer waterdicht te maken.
- 1975: op 26 februari bereiken L. Aerden en de gemeente Roosendaal en Nispen in principe overeenstemming over de verkoop van de molen en een strook grond naar de weg. Aerden behoudt het vruchtgebruik. Op 26 juni gaat de Gemeenteraad akkoord met de aankoop door de Gemeente. De molen is er dan slecht aan toe.

1850, als eenvoudige belt-koren-molen, zoals er in de zuidelijke en oostelijke streken van ons land, op de zandgronden, vele werden gebouwd. Er resteren er thans in de provincie Noord-Brabant, naast deze, nog 49 van.

Het unieke van de Nispense molen is niet gelegen in het type, maar in hetgeen, zoals wij nog zullen aantonen, in de 30-er jaren van deze eeuw aan modernisering werd uitgevoerd. Hoewel niet met zekerheid bekend, mogen we aannemen dat bij de bouw de molen zoals gebruikelijk met twee koppel stenen werd uitgerust, dat de wieken-as met de roeden waren uitgevoerd in hout en de vang in het gebruikelijke wilgehout was uitgevoerd als blokvang. In hoeverre er bij de bouw gebruik werd gemaakt van materialen en onderdelen die van elders (Holland) kwamen is niet te zeggen. De mogelijkheid bestaat, dat de voegbouten (de twee hoofdbalken van de kapconstructie) van elders afkomstig zijn. Ze zijn in feite aan de voorzijde iets te kort, maar hebben toch geprofileerde koppen, die nu echter achter de baard verscholen zitten.

De molen van Nispen is gebouwd in

Het huidige aswiel en de as zouden

volgens overlevering afkomstig zijn van de gesloopte standerdmolen van Oudenbosch. De streekarchivaris drs. C.T. Lohmann deelde desgevraagd mede, dat aldaar aan de Molenstraat een standerdmolen heeft gestaan, welke rond 1916 werd afgebroken. Zeker is, dat het wiel kwa diameter te groot was om in de aanwezige kap te passen, en ondanks dat men een ijzeren hoepelvang aanbracht, en hiermee toch zeker 12 à 15 cm ruimte won t.o.v. de houten vang, moesten de gordingen op het betreffende punt bijna over hun gehele dikte worden ingekeept.

Wanneer de stap van houten naar ijzeren roeden werd gezet is niet bekend. Volgens Van Terheyden-Oudheusden, na 1926, doch de aanduiding in het artikel is wel erg vaag. De in technische zin belangrijkste wijzigingen vinden plaats in 1936 of kort daarna, waarschijnlijk nadat Victor Aerden de molen formeel in eigendom verwerft. Dan wordt namelijk door de niet alleen vakbekwame, maar ook zeer inventieve molenmaker wijlen M.J. van Riet uit Goes een aantal moderniseringën aangebracht. Daarvan is het door hem (in 1935 op basis van de wiesystemen van Dekker en Bilou) uitgedachte wiesysteem de opvallendste, maar zeker niet de enige vondst. Wel is het zo, dat de omstandigheid dat hier vier wieken in plaats van bijna overal elders twee, van het moderne systeem werden voorzien, de molen extra opvallend en daardoor des te unieker maakt. Helaas heeft de heer Louis Aerden de rekening van de werkzaamheden van Van Riet - waaruit niet alleen op te maken zou zijn geweest, wanneer het werk werd voltooid en wat de kosten zijn geweest, maar waarop ook ongetwijfeld een specificatie zou voorkomen van de uitgevoerde werkzaamheden - niet in het familie-archief kunnen terugvinden.

Toch kunnen we een vrij betrouwbare opsomming geven van wat Van Riet toen aan zelf bedachte en van anderen overgenomen konstrukties heeft aangebracht.

Om te beginnen de vervanging van het hardstenen lager van de hals van de wiekenas door een rollenlager, zoals dat door de Leidse molenmaker Dekker was ontwikkeld.

Uiteraard voegde Van Riet daar enige konstruktieve aanpassingen aan toe. Hij zorgde ook voor het aanbrengen van een perfect sluitende stalen manchets om de hals van de as, wetend dat het gietijzer de door de rollen opgeleverde, verhoogde vlaktedruk niet zou kunnen opvangen. Verder heeft hij een ingrijpende verandering uitgevoerd aan

de steenzolder, waaronder is te verstaan de verdieping waar de molenstenen liggen met de balklaag en vloer daarvan. Deze werd nagenoeg geheel opnieuw opgezet.

Vrijwel zeker is dat bij die gelegenheid het 3e koppel (14-der blauwe) stenen werd gelegd. De oplegging van de liggers werd totaal gewijzigd. Normaal is het zo, dat deze op de balklaag liggen - soms gingen ook de vloerdelen er onderdoor - en dat ze voorzien zijn van een ringhout, een houten manchets waar de steenkuip op staat. In het gebruik slijten zowel de ligger als de looper af. Bij de looper moet dan van tijd tot tijd de rijs dieper gelegd worden en bij de ligger moet af en toe het ringhout iets zakken. Maar daarmee was men niet klaar, want de bus (het lager in de ligger) moest tevens zakken, de vorder- of pasbalk ook en het ronsel of steenschijf moest, door de lagere stand van het staakijzer t.o.v. het spoorwiel eveneens van plaats veranderen, maar dan tegengesteld: omhoog!

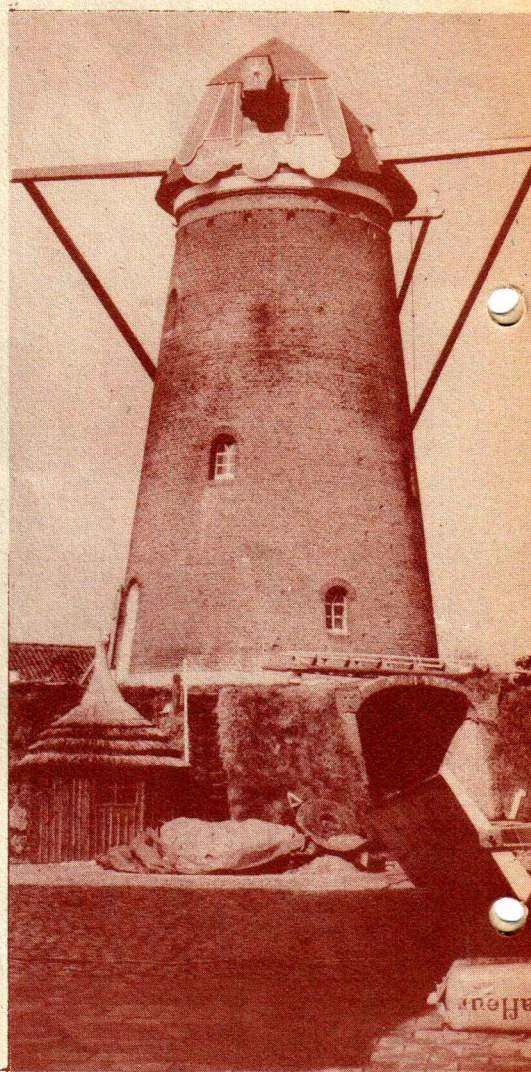
Om aan al deze karweien tengevolge van de slijtage van de liggers te ontkomen, paste Van Riet een konstruktie toe zoals die bij mechanisch gedreven steenkoppels op zgn. maalstoelen gebruikelijk was.

De liggers worden daar ondersteund door stelschroeven, waarmee de slijtage van het maalvlak kan worden opgevangen. Men draait die stelschroeven dan omhoog, waardoor de bovenzijde van de liggers steeds op het zelfde niveau kan worden gehouden. Van Riet deed dit bij de Nispense molen op overeenkomstige wijze. De vloerdelen van de steenzolder werden d.m.v. vuren ribben op een hoger niveau aangebracht, ongeveer gelijk met de bovenkant van de liggers, waarvoor een cirkelvormig gat werd uitgespaard. De steenkuipen, die toen alle drie nieuw werden gemaakt en voorzien van typisch Zeeuwse zakkenbankjes, kwamen direkt op de vloer te staan, op hun plaats gehouden door enkele simpele centreerhoutjes. Hierdoor werd de hoogte van bovenkant-vloer tot bovenkant-stortkaar nog zo'n 25 cm minder dan in de oude situatie.

Kennelijk om op de meelzolder de niet al te fraaie aanblik van de wat rommelig geworden balklaag met ondersteuningsribben kwijt te zijn, timmerde Van Riet op de maalzolder de zaak keurig af met triplex platen. Op de naden werden zelfs latjes gespijkerd. Al met al maakte dit "plafond" op de maalzolder, waar men immers in een molen altijd gewend is aan te kijken tegen stoere moerbinten en zware ribben, wel een zeer merkwaardige indruk.

De vorders of pasbruggen (de ondersteuningskonstrukties waarmee men via de lichtbomen de steendruk kan regelen) werden door Van Riet ook gewijzigd. Hij verving ze door een konstruktie van eigen makelij, t.w. twee jukken waarop een iepen plaat ligt die d.m.v. spieën vah plaats kan worden veranderd met daarin een gat waarin een kogellagerpotje past.

Het cilindrische stalen potje steekt een eind door de iepen plaat en is voorzien van een sleuf, waarin een uit zwaar

De molen in mei 1979, vlak voordat de roeden werden gestoken. Foto Rijksdienst voor de Monumentenzorg, W.A. Korpershoek.

staf-ijzer gemaakte "pasbalk" loopt, die de verticale belasting opvangt en via de lichtboom voor het verstellen van de maaldruk zorgt. Het juk met de iepen plaat heeft dus geen ondersteunende funktie, maar zorgt uitsluitend voor het in horizontale zin op de juiste plaats houden van het potje. Het is deze "pasbrugkonstruktie" die we gerust ook als een "Van Riet systeem" mogen aanduiden en die ook in een aantal Zeeuwse molens, waar Van Riet heeft getimmerd, te zien is.

Warme bakkers nemen 86% van onze produkten af

Begin vorig jaar werden bij Van Haver Tot Gort enquête-formulieren meegezonden. U moest ze invullen en terugsturen, zodat we een beeld zouden krijgen van de situatie onder de molenaars in 1979. De resultaten van die enquête werden uitgewerkt en het blijkt dat we gegevens hebben van 34 als deelnemer aangesloten molens.

Het bekende feit, dat molenaars weinig op hebben met paperassen en zeker onwennig staan tegenover het verschijnsel "enquête", was er de oorzaak van dat de inzending nogal traag verliep en dat pas in december vorig jaar kon worden begonnen met de uitwerking van de gegevens.

De deelnemers treffen die uitwerking hierbij aan. Ook zullen de resultaten van de enquête worden toegezonden aan de ministeries van CRM, en van Economische Zaken, aan de Rijksdienst voor de Monumentenzorg en aan de Vereniging "De Hollandse Molen".

1. De molens

Het ging om 30 windmolens en vier watermolens. Verdeeld over de provincies valt op, dat Noord-Brabant leidt met elf deelnemende molens en dat Friesland niet één molen heeft die aangesloten is. Vijftien van de molens zijn in eigendom bij gemeenten, achttien blijken in particuliere handen en één is in het bezit van een stichting/vereniging.

2. Exploitatie - bedrijfstype

In 1979 waren 23 molenaarsbedrijven als eenmanszaak of firma werkzaam. Verder telden we één b.v., zes molensexploitaties in stichtingsvorm, en vier bedrijven die niet bij de Kamer van Koophandel zijn ingeschreven. In zeventien gevallen is de molen eigendom van de molenaar resp. van het molenaarsbedrijf. Er werden elf molens

op basis van een huurovereenkomst gehuurd. Drie molens waren bij de molenaar op basis van een schriftelijke afspraak "in beheer" en bij de resterende drie bestonden er geen schriftelijk vastgelegde afspraken.

Misschien toch wel het belangrijkste punt komt nu: de informatie over de molenaars zelf. Op de 34 molens waren de volgende mensen in 1979 actief:

24 meester-molenaars met een gemiddelde leeftijd van 51,7 jaar. Vier van hen hadden een volledige werktaak (VWT), acht hadden een gedeeltelijke werktaak (GWT) en twaalf voerden op basis van vrijetijdsbesteding (VT) hun werkzaamheden uit.

We telden in 1979 voorts veertien gezelschap-molenaars. Gemiddelde leeftijd onder hen was 31 jaar. Van hen geldt: vijf man VWT, zes GWT en drie VT.

Dan kenden we in totaal zeven leerling-molenaars. Gemiddelde leeftijd 23 jaar. Twee VWT, twee GWT en drie VT. Totaal generaal 45 meesters, gezellen en leerlingen met een gemiddelde leeftijd van 40,8 jaar.

De maximale manbezetting met VWT-molenaars was als volgt: één molen met drie man en één molen met twee werkers.

Er bleken achttien molens te zijn waarop geen enkele vrijwillige molenaar op welke wijze dan ook ooit een klusje verrichtte. Op de overige zestien molens waren in totaal 30 vrijwilligers "in de leer" of op een andere manier actief. Hun gemiddelde leeftijd was 25 jaar.

3. Productie/Omzet

Een heel belangrijk punt is de productie / omzet. Gezien de vertrouwelijkheid van de gegevens kunnen we daarover in dit blad echter slechts beperkte informatie verschaffen.

Er waren vijf molens waarop in 1979 om diverse redenen geen graan werd vermalen. Voor een enkele molen was dat van tijdelijke aard. Maar in de gevallen waar dit niet zo was - waar dus gewoon niet gemalen werd - kun je een vraagteken zetten. Want wat is dan eigenlijk de zin van een deelnemerschap binnen het Ambachtelijk Korenmolenaars-gilde?

De productie van veevoerders (handels- en een bescheiden deel loongemaal) blijkt in 1979 nauwelijks meer van betekenis. Er is maar één molen met uitsluitend veevoedergemaal. Totaal werd er op twee molens samen 700 ton handelsgemaal verricht en waren er drie molens met voeder-loongemaal. Maar het ging daarbij om 12 ton in het hele jaar 1979.

Er waren drie molens met veevoeder- en konsumptiegemaal. 25 molens kenden uitsluitend konsumptiegemaal (bakkers, detail, loon-gemaal). Deze molens produceerden in hoofdzaak volkorentarwemeel en verwante produkten (gebroken en geplette tarwe).

Het bakkersgemaal betrof 86 procent van de totale productie, de detailverkoop tien procent en het loongemaal de resterende vier procent.

Tarwebloem werd op slechts vijf molens geproduceerd. Het nam 5,6 procent van de totale jaarproductie van de (25) molens in beslag. Roggemeel en aanverwante produkten werden op acht molens geproduceerd en ook dat betrof - toevallig - 5,6% van de totale jaarproductie.

4. de Klantenkring

Allereerst de bakkers. De afnemende bakkers waren bijna zonder uitzondering "ambachtelijke" (warme) bakker. Een groot aantal van hen was aangesloten bij de stichting Echte Bakkers-gilde, de zogenaamde Echte Bakkers dus. In 1979 namen deze bakkers meer dan de helft van de totale bakkers omzet af.

Onder de 25 molens met konsumptiegemaal waren er negen die uitsluitend aan Echte Bakkers leverden en vier die zowel aan Echte als aan gewone ambachtelijke bakkers leverden.

De detailverkoop kreeg in 1979 op vrijwel elke molen aandacht, maar negen molens lieten de verkoop ook via andere kanalen dan alleen het eigen molenswinkelje lopen.

5. Hulpaandrijving

Van de 34 molens hadden er slechts tien beschikking over een hulpaandrijving. Op één geval na werd hiermee véél minder dan de helft van de jaarproductie gemalen.

6. Wijziging in situatie t.o.v. 1978

Hoewel de gegevens op dit punt niet volledig zijn is het interessant te kunnen constateren, dat vijf molenaars een stijging van de omzet in bakkers-leveranties meldden en dat nog eens vijf molenaars de groei van de detailverkoop noemden.

Eén molenaar maakte zelfs melding van een groei van het veevoeder-handelsgeheel.

Wat de gebeurtenissen op de molens zelf betreft is het leuk te weten, dat op één molen in 1979 de bezetting van twee op drie man kwam; dat op een andere molen het aantal voorzieningen voor opslag, transport en reiniging van het graan in opbouw waren; en dat bij één molenaar nu de zoon in het bedrijf kwam!

7. Voorbewerking en opslag graan

Het aantal molens, dat het graan losgestort ontvangt en zelf reinigt, bleek in 1979 ongeveer even groot als dat van het aantal molens, dat het graan opgezakt en in gereinigde toestand krijgt aangevoerd.

8. Windbelemmering

Dit punt was uiteraard niet van toepassing voor de vier geënqueteerde watermolenaars, hoewel er twee melding maakten van een soort van waterbelemmering. Vier windmolens hadden tamelijk veel en één zelfs zeer veel last van windbelemmering. Hiervan werden gedetailleerde beschrijvingen gegeven en vaak blijken bomen de boosdoeners. Eén molenaar kon gelukkig vertellen, dat een rij lastige populieren was gerooid. Het voorstel is om de gegevens van 1980 aan de vereniging "De Hollandsche Molen" voor te leggen, teneinde te kunnen onderzoeken of in sommige gevallen een verbetering van de situatie haalbaar is.

9. Wensen en opmerkingen

Er bleken vier molenaars (bedrijven) zeer tevreden te zijn, tien redelijk tevreden, vier matig tevreden en zestien geen mening op dat punt te hebben. Verschillende opmerkingen werden gemaakt en verschillende wensen geuit. Zo was er een molenaar, die een betere controle wenste op het punt van ècht met de wind of op waterkracht malen. Zo weinig mogelijk met motorkracht, vond hij.

Diverse molenaars wensten méér publiciteit en méér gezamenlijke reclame. Welnu, in dat opzicht is er in 1980 al het een en ander gedaan. Zodat we nu benieuwd zijn naar de opmerkingen hierover, als we de enquête-formulieren over 1980 terugkrijgen.

DE NIEUWE ENQUÊTE (1980)

Ook bestemd voor niet-deelnemers

Elders op deze paginaatjes hebt u kunnen lezen wat er zoal bij de uitwerking van de enquête 1979 aan het licht is gekomen.

Je krijgt met zo'n onderzoekje zeer waardevolle gegevens.

Maar je hebt pas écht iets aan die gegevens als je ze met andere cijfers en gegevens kan vergelijken. Een enquête wordt helemaal zinvol, als je hem van jaar tot jaar kunt houden.

Daar komt bij dat de jaren 1980-1981 en 1982 de periode vormen waarin het Ambachtelijk Korenmolenaarsgilde met steun van de subsidie van Economische Zaken zijn belangrijkste activiteiten moet ontplooiën. Via de statistische verwerking van enquêtegegevens zal men "de vinger aan de pols moeten houden" om te kunnen zien of er inderdaad resultaten zijn en worden geboekt. Het ministerie heeft die enquête ook als een subsidievoorwaarde gesteld....

Vandaar dat u bij dit nummer het enquêteformulier 1980 vindt ingesloten! Het formulier is gericht aan alle deelnemers (één per molenaarsbedrijf) en tegelijk aan alle molenaars die zich niet bij ons korenmolenaarsgilde hebben aangesloten, maar die wél op uitgebreide of bescheiden schaal hun molen als korenmolen in bedrijf hebben.

Want - en dat is een groot gemis aan de enquête van 1979 - als we de nadruk uitsluitend op de deelnemerskring leggen is het beeld niet compleet!

Het doel van de enquête is om een in-

ventarisatie te hebben van de activiteiten van alle korenmolenaars in Nederland. Duidelijk is het dus dat we ook van niet-deelnemers graag de nodige informatie zouden willen hebben.

Dus U, molenaar / niet-deelnemer, wees alsjeblieft zo goed om het formulier in te vullen en terug te sturen. Dan kunnen we tenminste een compleet overzicht opstellen. De gegevens worden strikt vertrouwelijk en, zoals u ziet in het andere artikel over de enquête 1979, op volkomen neutrale wijze verwerkt.

Mogen we er bij u allemaal op aandringen het formulier, ingevuld en wel, zo spoedig mogelijk en uiterlijk binnen drie weken terug te sturen? Als we lang op uw gegevens moeten wachten, blijft de verwerking ook lang achterwege en zitten we straks met informatie, die in 1982 misschien al weer een beetje "ouwe koek" is. Als we gegevens van 1980 in april kunnen verwerken, dan kunnen de resultaten al in ons jaarverslag vermeld worden en hebben we het vergelijkingsmateriaal '79-'80 vrij vlot bij de hand.

Wij rekenen op u!

Om Zo
Te Zeggen

"Eenieder die hier boven komt is vriend al spreekt hij zeven talen. Maar spreek niet over politiek en vergeet niet te betalen".

Het is weliswaar geen echte molen spreuk, het versje dat hier boven staat afgedrukt. Maar iemand heeft het toch maar fijntjes met een potloodstompje geschreven op de meelpijp van de Ulvenhoutse molen, De Korenbloem, van molenaar Van der Westeralaken.